

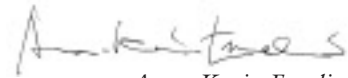
Björnen vaknar

...och Bonniers sover

Det som nu i rasande takt händer i Ryssland och i andra forna sovjetstater har tagit dryga femtio år på sig i västvärlden. Nu sprattlar vi alla i samma nät vare sig vi vill det eller ej. I öst vulgärt, rått och tydligt, i väst något mer belevat och otydligt. Konkurrensen är dödande, solidariteten ett minne blott. Detta till trots fortsätter vi att söka kärlek och gemenskap och att stiga in

i okända rum – Heja människan!

Eller som Boris Jeltsin brukar säga: Hade jag velat dölja något hade jag sagt er sanningen.

Anna-Karin Eurelius

Få svenska författare vågar ge sig iväg från den egna bakgården, vågar söka upp andra och se tillvaron i nya hisnande perspektiv.

Anna-Karin Eurelius tar detta språng i sin nya roman *Björnen vaknar*. Under många år har hon av och till rest och bott i Ryssland, i de baltiska staterna och i Kaliningrad.

I sin nya fantastiska berättelse har hon inte preciserat vilket land handlingen är förlagd till, men jag gissar att Kaliningrad är platsen för denna tragiska, komiska fars, en askungesaga om en tillvaro vid existensens nedre gräns en vinter då temperaturen kryper ner under 40 grader minus och det är mycket svårt för en uteliggare att överleva.

Till de mest gripande avsnitten hör de som handlar om Alexander och hans mor Anna som bor i en husvagn. Anna vill absolut att de skall fira hennes avlidne makes födelsedag med en festmåltid bestående av bröd, sill och vodka på hans grav. Alexander är mycket otålig. Hans älskarinna Laura väntar.

Berättelsens handling är i korthet denna: Laura har räddat sin dotter Julia ur slaskhinken, efter en alltför sen abort. Sexton år senare är Julia på väg att bli skönhetsdrottning; miss Aristokrat, under herr Silvers ledning. Julia skall få inviga det nya Waldorf Astoria. Hotellets amerikanske ägare är den vackre prinsen, på vars sadelknapp Julia flyger bort till en rikt och lyckligt liv i USA. Polischefen är inblandad, fixar åldersintyg och andra formaliteter.

Laura har haft en drömlig tur och tilldelats en modern trea i vilken hon har tillfälliga gäster i Julias rum samt en hyresgäst med mystiska affärer i ett ständigt låst rum. Tillsammans med dem följer hon TV-serien "Marias svåra val", som är en nationell angelägenhet. Serien trasslas ihop med deras egna liv, personerna förväxlas och Anna-Karin Eurelius är den första författare som erkänner TV-melodramernas inflytande över våra vardagliga, småtrista

liv så som till exempel Dostojevskijs stora romaner, som först publicerade som följetonger, säkerligen ingrep i sina samtida läsares småborgerliga existenser.

Till slut har även läsaren av *Björnen vaknar* svårt att hålla isär fiktion och fiktion. Det väcker läsaren. Det här är en politisk roman i den meningen att det är en samhällsskildring. Som skräna påminner den om John Irwings *Garp* – fastän Eurelius är både mänskligare och häftigare.

Anna-Karin Eurelius är med all rätt en av våra mest lästa författare – och inte bara på svenska. Det är främst hennes vitt spridda barnböcker, till exempel serien om Lasse och hans farfar och om Esmeralda. Från senare år de sköna berättelserna om Edvin, hans stökiga pappa, galna moster och vidlyftiga morfar. I sina romaner använder hon samma glasklara syntax som i barnböckerna.

Hon är alltså dessutom en spännande och originell romanförfattare. Hennes tidigare romaner *Björnen sover*, *Sanningsleken* och *Lyckans smed* – de två senare utgivna av Bonniers – når dock inte upp till samma nivå som "*Björnen vaknar*".

Att Bonniers refuserat "*Björnen vaknar*" kan därför lämpligen beskrivas som fegt, tarvligt, korkat. Det är fegt därför att det demonstrerar att mäktiga Bonniers inte vågar satsa på svensk skönlitteratur. Det är tarvligt därför att förlaget sviker en författare, som man tidigare uppmuntrat. Det är korkat därför att denna roman har sådana kvaliteter att förlaget förlorar sin prestige när det inte kan se det.

C. E.

På följande sidor återfinns de två första kapitlen ur *Björnen vaknar*.

Den här berättelsen utspelar sig i en stor stad med många vackra broar och många fattiga människor. Just nu står en av de fattiga människorna på en av de vackra broarna och kastar ut en håv i den bruna floden som flyter genom staden. Det är en man och han är gammal och smutsig. Håven liknar till sin konstruktion de håvar som används för laxfiske i en annan stad med nästan lika många vackra broar men med färre både fattiga och rika människor.

Den gamle mannen låter håven sjunka, vilar en stund med armarna på broräcket och halar sen mödosamt upp sin tunga fångst. Den visar sig bestå av två skor, en halv stövel, delar av en sängbotten, plåtburkar, en stol med tre ben, tomflaskor och en mängd oidentifierbara föremål. Allt utom flaskorna, som han varsamt torkar, ja nästan polerar med en tygtrasa och placerar i en korg kastar han tillbaka i floden.

Femton meter ovanför mannen, på en skranglig balkong till ett gråbrunt höghus med flagnande rappning står en blond kvinna och röker en cigarett. Novembermorgonens första bleka solstrålar lyser på kvinnans hår och på den fiskande mannens högra hand och får kvinnan att gunga lätt på huvudet och mannen att öppna och sluta sin hand.

Mittemot kvinnan reser sig en metallglänsande skyskrapa. Inuti och utanpå den arbetar människor med orangefärgade hjälmar under stor brådska. Inom kort ska skyskrapan vara färdig och döpas till Waldorf Astoria Hotel av stadens borgmästare, förra årets Miss Aristokrat och sonen till hotellets amerikanske verkställande direktör Donald Henderson Junior.

Kvinnan drar djupa bloss på sin cigarett och mannen på bron, som kanske heter Viktor, kastar ännu en gång ut sin håv i floden. Om någon timma, när hans korg är full, ska han bära den till en kiosk i närheten och sälja tomflaskorna. För pengarna ska han köpa en flaska vodka som han ska dricka upp. Sen ska han lägga sig i en portuppgång, breda håven över sig som ett tacke och sova ruset av sig.

Och kvinnan som heter Laura ska, om hon inte redan har gjort det, börja tänka på första gången hon träffade en man som heter Alexander. Precis som då stod hon på balkongen och rökte sin morgoncigarett när hon upptäckte att hotellbygget som stått halvfärdigt och övergivet så länge hon kunde minnas plötsligt och oväntat vaknat till liv och förvandlats till en sjudande arbetsplats. Luften var full av nya och energiska ljud och nere på marken rörde sig overallklädda människor medan en gul lyftkran majestätiskt svängde sin långa arm högt över Luras huvud. I lyftkranens förarhytt satt Alexander.

Denne Alexander, som är en man med höga ambitioner och ett inte alldeles snö vitt samvete och som ofta känner sig missförstådd och förfördelad, var för första gången i sitt liv nöjd med såväl sitt arbete som med sin arbetsgivare, som var det amerikanska byggnadsföretaget Russell and Sons Ltd. Lönen var den fyrdubbla mot vad inhemska företagare betalade och den betalades ut punktligt. Säkerheten på arbetsplatsen var god och Alexanders chef Joshua var rättvis och uppskattande. Och så var det arbetskläderna, inte att förglömma. Alexander älskade sin varmfodrade gröna overall med en liten amerikansk flagga längst ner på högra byxbenet och Russell and Sons Ltd skrivet med orangefärgade bokstäver på ryggen. Samma orange färg gick igen i hjälmen som var så lätt och bekväm att man knappt kände att man hade den på sig. Men det bästa var ändå kängorna.

Så fina skor hade Alexander aldrig ägt. Mjukt brunt skinn och kraftiga gummisulor så att man inte skulle halka och trilla ner från stegar eller byggnadsställningar. Tillverkade i USA naturligtvis.

Den här speciella morgonen när Alexanders och Luras första möte skulle äga rum tänkte Alexander på Gud medan han såg ut över sin stad. Morgonsolen glittrade i miljontals fönsterrutor. Så här måste Gud känna sig när han betraktar sin skapelse, tänkte han. Stolt och sorgen.

Det skulle förresten inte förvåna honom om Gud hade sitt högkvarter i en lyftkran. Då och då vred han om spaken och lät kranarmen spela över den byggsplats som är världen. Sen släppte han ner kroken och hämtade upp någon som kämpat färdigt.

Mitt i den tanken knastrade det i kommunikationsradion och Alexander ombads att hjälpa till med lastningen av stegsegmenten till den nya byggnadsställningen. Han lät omedelbart sin lyftkrok rassla ner mot marken där flitiga män tog emot den och började göra fast lasten.

Han läste linan och lutade sig bakåt i den bekväma förarstolen. Samtidigt mötte han Luras ögon från balkongen och i blickarnas sammanstötning blixtrade det till så kraftigt att Alexander for bakåt i stolen.

Under resten av dagen var Alexander orolig och kände sig febrig och efter arbetsdagens slut klädde han snabbt om och letade sig fram till den port han räknade ut måste vara Luras. Laura såg honom på långt håll när hon kom hem från skoaffären där hon arbetade och hon kände omedelbart igen hans ögon. De hade samma blå färg som Paul Newmans, tänkte hon och blicken var så betvingande att hon blev yr i huvudet när hon mötte den.

Varje morgon när Laura går ut på balkongen och röker återupplever hon sitt och Alexanders första möte. När hon har kommit fram till mötet på gatan är cigarettens slut och hon släcker den mot balkongräcket och kastar ner fimpen på gatan. Sen lämnar hon balkongen och går in i köket.

Kaffet kokar just upp och hon drar pannan åt sidan och utnyttjar plattans eftervärme till att smälta vax i en liten aluminiumpyts. Hon lutar sig mot den varma spisen. Känner med pekfingeret att vaxet har lagom temperatur och stryker det med en därför avsedd träspatel på huden mellan näsan och överläppen.

Äntligen dags för dagens första kopp kaffe. Försiktigt så att vaxet inte ska spricka öppnar hon munnen till en liten springa som hon håller kaffet igenom. Det sticker i skinnet när vaxet stelnar.

Framför spegeln i badrummet lossar hon försiktigt ena kanten på vaxet och får fatt i en flik. Hon sluter ögonen. Andas djupt och sliter med ett gällt skri bort vaxet. Längre och njutningsfyllt betraktar hon den svarta mustaschen som flyttat från hennes överläpp till vaxbiten hon håller i handen.

Alexander vill ha henne hårlös överallt utom på huvudet. Där ska håret i gengäld vara så rikt att han kan vira in sina stora fingrar i det och till och med fläta det när han är på det humöret.

Alexander har många synpunkter på kvinnlig färging. Han tycker till exempel bara om gyllenblont hår och han går så långt att han påstår att han inte kan få stånd tillsammans med mörkhåriga kvinnor. Därför blonderar Laura numera sitt

kastanjebruna hår.

Hon lägger ifrån sig vaxmustaschen på handfatskanten och böjer sig fram mot spegeln. Då ser hon att hennes mörka hår har växt fram vid tinningarna och i benan. Det kommer Alexander inte att tycka om. Laura suckar och tar fram flaskan med vätesuperoxid ur badrumsskåpet. Hon dränker in en stor bomullstuss med den klara vätskan. Metodiskt och tålmodigt baddar hon sin bena och sina tinningar blonda.

En stund senare sitter hon vid köksbordet och froterar det nytvättade och nu till minsta strå gyllenblonda håret. Håller upp dagens andra kopp kaffe och lutar sig mot väggen. Lirkar fram en pall med ena foten och lägger upp fötterna på den. Sittande så här brukar Laura och Julia som är Lauras sextonåriga dotter inta sina måltider. Då har de TV-apparaten i rätt vinkel och kan äta och se på TV samtidigt.

Laura sluter ögonen och omedelbart är Alexander där. Hatten är bakåtskjuten i nacken, kamelhårslustern öppen över den mörka välpressade kostymen, den bländvita skjortan och den mjuka beige kashmirhalsduken. De blå ögonen glänser, läpparna är fuktiga och han drar in henne i sin konjaks- och cigarrdof-tande famn.

Men är det verkligen Alexander? Är det inte Clark Gable i Borta med vinden? Laura har sett filmen tre gånger. En gång tillsammans med Alexander och två gånger tillsammans med Julia.

Laura och Julia brukar prata om vem de helst skulle vilja vara av kvinnorna i Borta med vinden. Men ingen av dem kan bestämma sig. Ena dagen känner de sig som den goda och blida Melanie och dagen därpå vaknar de upp som den temperamentsfulla och bortskämda Scarlett.

En sak är de rörande ense om oavsett om de känner sig som Melanie eller Scarlett, och det är att Rhett, det vill säga Clark Gable, är precis som en man ska vara och att det där sillmjölket Ashley som både Melanie och Scarlett älskar inte är något att ha.

Alexander bor tillsammans med sin mor Anna och sin hund Dara och Daras tre valpar i en husvagn som står i en skogsglänta i utkanten av staden. Dit flyttade de när Alexander fick sparken från Russell and Sons Ltd och hyran för den lilla lägenhet han och modern bodde i fördubblades över en natt.

Numera är Alexander affärsman. Han köper och säljer och byter allt han kan komma över. Den gamla husvagnen har han till exempel bytt till sig mot en elvisp, en motorsåg och en bal toalettpapper med dollarsedlar på som han i sin tur bytt till sig mot något annat. Om ett par veckor tänker han sälja eller byta bort två av Daras valpar. Den tredje valpen har han lovat Julia.

Alexander har haft många kvinnor i sitt trettioåttåriga liv men innan hans blå ögon mötte Lauras bruna hade han aldrig varit kär. Redan inifrån förarhyttens dunkel såg han att Laura var en annan slags kvinna än dem han brukade umgås med. När han sen stod framför henne utanför hennes port och upptäckte hur liten och späd hon var, nästan som en prinsessa, drabbades han av en så stark kärleks- och beskyddarkänsla att han brast i gråt.

På kvällen gick Alexander och Laura på bio och såg Borta med vinden. Laura sa att hon tyckte att Alexander liknade Rhett och Alexander sa att han tyckte att Laura liknade Melanie.

Alexander anlade mustasch så att han blev ännu mer lik Rhett och Laura blonderade håret så att hon blev en riktig prinsessa och la sitt liv i Alexanders händer. Alexander tog så försiktigt i Lauras späda kropp och Laura värmdes Alexanders karga hjärta. De älskade varandra. De älskade varandra mer än Rhett och Scarlett och Ashley och Melanie tillsammans. Kysste varenda millimeter på varandras kroppar.

Först senare berättade Alexander om allt det hemska som värkte inuti honom. Det kändes som en böld, sa han, och om han inte var försiktig skulle det gå håll på den och då visste ingen vad som kunde hända. Kanske skulle Alexander döda någon. Inte Laura förstås, då dog han hellre själv.

Nej, till en början fanns inga farligheter i deras liv. Alexander prisade varje morgon sin lyckliga stjärna. Han hade en kvinna som älskade honom och ett välbetalt arbete och en chef som tyckte att Alexander var den bästa kranförare han någonsin haft. Stark och uthållig, stadig på handen och med en falks skarpa syn, berömde Joshua. Hörsam och läragtig utan att vara fjäskig när det gällde överordnade, fortsatte han, uppmuntrande, drivande, rättvis och lojal mot underlydande.

Alexanders arbetslag minns honom särskilt för en händelse. Den inträffade en kulan måndag när stämningen på bygget var däven och dyster efter helgens utsvävningar. Under middagsrasten sprack molntäcket upp och den stora byggplatsen badade i sol. Karlarna samlades i klungor, tände sina cigaretter och blundade mot solen. När Stars and Stripes skrällde i högtalarna och talade om att rasten var slut förblev de orörliga, loja av solen. Alexander såg i ena ögonvrån hur en flaska gick laget runt. Samtidigt som den nådde honom kom Joshua gående med stora steg.

– Är ni döva? skrek han.

Stars and Stripes ljöd ännu en gång.

– Är ni döva? skrek Joshua en gång till. Rasten är över för länge sen. Rör på benen. Det här är inget vilohem utan en arbetsplats.

Alexander höll flaskan gömd bakom ryggen. Snart skulle Joshua vara framme hos honom och upptäcka den förbjudna flaskan.

– Stopp, skrek Alexander plötsligt och Joshua stannade tvärt och svängde runt för att upptäcka den fara han trodde var å färde samtidigt som Alexander lät flaskan glida ner i sin rymliga overallficka. På marken hittade han turligt en hoptrasslad taggråd som han höll fram mot Joshua för att visa att det var den han ville hindra honom från att snubbla på.

Joshua log lättat och tacksamt mot Alexander. Beundrande, förtjusta skratt hördes i bakgrunden och Alexander bugade skämtsamt åt alla håll.

– Det var solen, sa han på sin bästa TV-kursengelska och log sitt öppna och glada pojkgrin mot Joshua. Det var solen som fick oss att glömma tiden.

Tänk att han inte kunde hålla fingrarna i styr! Att han inte kunde motstå frestelsen att försöka smugga ut de där förbaskade amerikanska kängorna. Joshua var obönhörlig. En första varning, vad är det? Det här är ett amerikanskt företag, kom ihåg det. Alexander blev uppsagd med omedelbar verkan

”Det skulle förresten inte förvåna honom om Gud hade sitt högkvarter i en lyftkran. Då och då vred han om spaken och lät kranarmen spela över den byggplats som är världen. Sen släppte han ner kroken och hämtade upp någon som kämpat färdigt.”

och det hjälpte inte hur många gånger han än försäkrade att han bara tänkt ta med sig kängorna hem för att visa dem för sin far som var skomakare och förstod att rätt uppskatta ett fint läderarbete.

Till Laura och modern sa Alexander att Joshua gjort sexuella närmanden och att Alexander inte kunde sköta sitt ansvarsfulla arbete med en judebög i hasorna som ständigt försökte kladda på honom. Därför hade han sagt upp sig. Han fick båda kvinnornas sympati och förståelse men han tyckte sig se en skärva av tvivel i moderns ögon.

Redan före Waldorf Astoria hade Alexander sysslat med affärer. Efter uppsägningen utvidgade han sin rörelse. Störst pengar tjänade han på den hembrända vodka han köpte i tjugofemlittersdunkar av en bonde. Vodkan hällde han upp i flaskor med etiketter som det stod Smirnoff på och som han betalat mer för än för vodkan. Han hade sitt lager i ett övergivet skjul i närheten av husvagnen och varken modern eller Laura kände till hans vodkaaffärer.

Dessutom hjälpte Alexander Laura att skaffa turister till den rumsuthyrning hon på Alexanders inrådan börjat med. Han hade även lyckats få tag i en finsk affärsman som hyrde ett av Lauras tre rum som kontor och betalade mer i månadshyra än vad våningen kostade Laura för ett helt år. Laura var numera så välbeställd tack vare sin rumsuthyrning att hon sagt upp sig från skoaffären där hon arbetat sen hon var sjutton år.

Ekonomiskt går det alltså ingen nöd på Alexander och Laura. Med kärleken är det besvärligare. Alexander tror inte att Laura älskar honom lika mycket längre. Förut var hennes blick alltid varm och hängiven så fort den vändes mot honom. Men den senaste tiden har något kritiskt smugit sig sig in i Lauras ögon och hur Alexander än ansträngt sig för att behaga henne har det kalla och hårda inte försvunnit. Några gånger, efter att ha styrkt sig med ett par glas har han faktiskt slagit mot det och då har rädslan dragit en sky över Lauras pupiller och skymt isen för ett ögonblick. Då har Alexander tagit Laura i famn och kysst hennes älskade ansikte och bett om förlåtelse och lovat att aldrig mer göra henne illa.

Alexander står i gräset utanför husvagnen och riktar en Ångande gul stråle mot en smal och rak tallstam. Elegant stödjer han lemmen med högra pekfingret. Det är tidig morgon och två timmar innan Laura ska gå ut på sin balkong och röka och innan mannen som kanske heter Viktor ska kasta ut sin håv i den bruna floden.

Modern sover fortfarande i husvagnen. Hennes snarkningar hörs ut till Alexander. Sömnigt tänker han på det digra dagssprogram han har framför sig. Han ska laga frukost, hjälpa

modern som är blind på ena ögat och delvis förlamad efter en hjärnblödning att stiga upp och klä på sig, han ska hämta fyra dunkar vodka och buteljera för att senare leverera flaskorna till en av stadens nattklubbar. Innan dess ska han ha hunnit laga middag till modern och sett till att hon har allt hon behöver för dagen och natten som Alexander ska tillbringa hos Laura.

Redan nu vet han att programmet kommer att spricka och att både Laura och modern kommer att vara arga på honom före kvällen. Han suckar djupt och skakar av de sista guldgula dropparna innan han huttrande stoppar tillbaka lemmen i de varma långkalsongerna. Arga människor är det värsta Alexander vet. Han är rädd för dem, framför allt när det är han som gjort dem arga. Inte vanligt rädd utan besinningslöst rädd. Han kan göra vad som helst för att få dem glada igen och hans uppfinningsrikedom vad gäller komplimanger, presenter, glada tillrop och muntra skämt och upptåg är obegränsad.

Ibland händer det att Alexander i sin nit att göra någon glad gör någon annan arg. Då tar han sig omedelbart an henne eller honom med lika stor nit och ger sig inte förrän han lockat fram ett leende i det ilska ansiktet.

En stor del av Alexanders tid går åt till att avvärja vredesutbrott. Allra räddast är han emellertid för sina egna.